

ВАРИАНТНО РЕШЕНИЕ НА ВЪПРОСА ЗА СЪДБАТА НА ВЪСТАНАЛИТЕ ТРАКИ ПРЕЗ 26 Г.

Иван Тодоров

През 20-те години на I в. от н. е. в Тракия са отбелязани две въстания срещу римляните: първото през 21^{-ва} г. и второто през 26^{-та} г. Сведенията и за двете въстания се съдържат в труда на римския историк Корнелий Тацит "Анали". Най-вероятно той е ползвал официалните доклади на магистратите Требелен Руф — настойник на малолетните наследници на тракийския цар Котис (ок. 14—18 г.) и Публий Велей — пропретор на провинция Мизия (относно въстанието от 21^{-ва} г.), както и тези на Гай Попей Сабин — по това време *legatus Augusti propraetore* на провинция Македония и Ахайа, който воювал срещу въстаналите в 26^{-та} г. траки заедно с управителя на Мизия по същото време Помпониий Лабеон¹.

Разказът на Корнелий Тацит за въстанието на траките от 26^{-та} г. е твърде подробен (*Tac. Annal.*, 4 46—51) и е особено показателен за последователността, с която зависимото от Рим Тракийско царство (11^{-та} г. пр. н. е. — 45^{-та} г. от н. е.) постепенно губи самостоятелността си и се интегрира с Римската империя. Поводът за избухналото въстание е във връзка с провеждането на военен набор от тракийските племена — очевидно живеещи около планинските вериги на Хемус (*Tac. Annal.*, 4 51, 9). На Попей Сабин, който бил натоварен с тази задача — недоволните траки показвали своите непристъпни крепости и твърдели, че трудностите на една бъдеща война с тях ще бъдат големи. Получавайки очакваната помощ от пропретора на Мизия Помпониий Лабеон, който дошъл с един легион, и привличайки на своя страна управляващия по това време Тракийското царство Реметалк II (18/?—37), Гай Попей Сабин започнал тежки военни действия срещу непокорните траки. Те били твърде продължителни и с променлив успех за воюващите. В най-критичния момент сред обсадените траки възникнали разногласия: "...И не само простите били на различни мнения, но дори и един от водителите, Динис, човек стар и от дълга опитност запознат с римската сила и милосърдие, доказал, че трябва да се сложи оръжието и че това е единственото спасение в нещастieto и пръв заедно с жена си и децата си се предал на победителя. Последвали го всички слаби поради възрастта си или пола си и тия, които обичали живота повече отколкото славата. Но младежта последвала отчасти Тарса, отчасти Туреса. И двамата били решили да напуснат живота заедно със свободата си, но Тарса, викайки, че трябва да се ускори краят и се прекрати както надеждата, тъй и страхът, дал пример, като забил меч в гърдите си; не липсвали и други, които потърсили смъртта по същия

начин. Турес със своя отряд очаквал нощта, което узнал и нашият военачалник; затова стражевите постове били усиленни с повече войници. Настъпила нощ страшна поради проливния дъжд, а неприятелят ту с боен вик, ту с дълбоко мълчание възбуждал недоумение у обсадителите...”². Според Тацит, край на войната с въстаналите траки, които понесли чувствителни човешки загуби, поставила рано настъпилата зима. За успешните военни действия, на Попей Сабин били присъдени триумфални отличия — достойна награда за трудностите, които той преодолял във войната с траките (Тас. *Annal.*, 4 46, 1).

Епизодът, описан от Корнелий Тацит, е добре познат и е твърде често използван от историците, които са изследвали въпросите, свързани със завладяването на Тракия от Рим. На пръв поглед увлекателният разказ на римския историк не предлага много възможности за исторически анализ и коментар. Според нас обаче и в този така добре известен пасаж от труда на Тацит съществуват детайли, които позволяват да се направят допълнения, изясняващи съдбата на въстаналите траки, по-нататъшната перспектива за историческото развитие на древна Тракия. В случая провокацията за нас бе открита в една публикация на професор Велизар Велков, отпечатана в юбилейния сборник в чест на професор Борис Геров³.

В своята дългогодишна творческа работа професор Велков твърде често се е сблъсквал с т. нар. “неочаквано откритие”, което може да изненада и най-добрия изследовател. Именно такъв случай му е позволил да се запознае с един надпис, отнасящ се до историята на римска провинция Долна Мизия, имената на селищата в нея, промените в етнонимията на Тракия през първите векове на новата ера. При едно свое посещение на музея Бардо в Тунис през февруари 1973 г. Велизар Велков и Александър Фол попаднали на погребална ара с надпис. От текста, разчетен от професор Велков, станало ясно, че паметникът е посветен на Тарс, син на Динис (*Tarzac Dini filius*), който бил роден в селището Динискорта и по народност произхождал от тракийското племе беси. При следващите си посещения на музея в Тунис, както и при допълнителните проучвания, които професор Велков извършил в литературата с епиграфска тематика, именитият наш епиграф със съжаление отбелязва, че не е открил никакви следи от въпросния епиграфски документ.

Локализацията на селището Динискорта на територията на днешна Североизточна България, в историческата литература е извършена. Въз основа на данните от Прокопий е установено, че това е една от станциите, разположени в района между Евксинския понт и Истър (Черно море и Дунав) примерно след Абритус (*Abrittos, Roubousta, Diniskarta*)⁴. В епиграфските документи, датирани за II в., на няколко пъти е регистриран и етнонимът

б е с и в района на днешна Добруджа (vicus Quintionis — ок. Томи). Уточнява се и ранната им локализация в района на Родопите, както и отношенията, които са съществували между беси и римляни през I в. пр. н. е.⁵ В заключение проф. Велков приема, че около средата на I в. от н. е. в селото Динискорта е роден Тарс, който по-късно е взет на военна служба в римската армия. Освен това, според публикуваните епиграфски материали, открити на територията на Северна Африка, той установява имената на над 27 войници и ветерани и над 22-ма освободенци и други лица, принадлежащи към III Августов легион. Към него са се числели Ala II Thracum и Cohors II Gemella (e) Thracum. Тези данни, както и датировката на погребалния паметник за първата половина на II в. позволяват на Велизар Велков да допълни съществуващите тези в историческата литература за участието на траките в римската армия през I — III в.⁶

От своя страна тази публикация на професор Велков за нас е твърде интересна и позволява, макар и в хипотетичен план, да се направи предположение относно съдбата на действащите лица във въстанието на траките през 26-та г. Очевидно е, че упоменатите от Корнелий Тацит т р а к и, които са въстанали срещу римляните, принадлежат към тези, които може да се свържат с етнонима на бесите. В този смисъл е допустимо да се предположи, че описаните събития от римския историк отразяват един продължителен процес, свързан с изселването на части от тези племена към земите на днешна Североизточна България. Вероятно това тяхно преселение е в пряка връзка с въстанието на бесите срещу римляните през 11-та г. пр. н. е. (Dio. Cass., 54 34, 5 — 7).

Имената на конкретно упоменатите Динис и Тарс са разпространени сред траките⁷. Данните за тях преобладаващо са открити върху епиграфски документи от римската епоха и римските писатели. Носителите на имената Динис и Тарс от епиграфските паметници най-често са романизирани траки. Разпространението на този тип паметници е около Родопите, но са открити такива и от другите балкански римски провинции, Панония, Италия, Северна Африка, Сирия и т. н. Трябва обаче да се отбележи, че принадлежността към бесите на носителите на това име не е често срещана⁸.

Датировката, предложена от професор Велизар Велков на надгробния паметник за първата половина на II в., позволява предположение, което да постави споменатия в надгробния надпис Тарс в пряка роднинска връзка със самоубилия се предводител на въстаналите траки, носещ същото име. Това предположение поставя погребания в Тунис римски ветеран в положението на син на някое от спасилите се деца на самоубилия се предводител на траките, т. е. той е негов внук.

Вариантно решение на така проследената роднинска връзка би могло да

се проследи и по линията на компромисно настроен участник във въстанието Динис. Той, както става известно от разказа на Корнелий Тацит, се предава на милостта на римляните заедно с жена си и децата си. Оцеляването му след поражението на въстанието от 26^{-та} г. е във от съмнение. Понататъшната му съдба в този случай би могла да се ангажира с усядане на всички оцелели в земите на север от Стара планина, основаването на селището Динискорта... Роднинската му връзка с погребания в Тунис Тарс бихме могли да установим през 2, евентуално 3 поколения. В такъв случай, носителят на името Тарс от Северна Африка (*Tarzas Dini filius ex civitate Diniscorta*) би могъл да бъде и някой от правнуците на спасилия се от въстанияте траки Динис.

Фрагментарният характер на изворовите данни, с които работим, предлага тези възможности за хипотетични решения. Реално съществуващите факти са свързани с неуспешния завършек на въстанието на траките от 26^{-та} г. Неизвестна остава за нас и участта на третия документиран участник във въстанието — Турес. Реално доказуема остава и добре документираната с епиграфски материали тенденция за романизацията на тракийското население, изразена в романизираните именни форми на носителите на имената Динис и Тарс.

БЕЛЕЖКИ

¹ Относно римските магистрати: Stein, A. *Die Legaten von Moesien*. Budapest, 1940, S. 19; Patsch, C. *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*. I. T. I. *Bis zur Festsetzung der Römer in Transdanuvien*. — *SBAW, phil.-hist. Kl.* 214, Wien, 1932, S. 127, 135.

² Превод според: Кацаров, Г., Д. Дечев. Извори за старата история и география на Тракия и Македония. С., 1949, с. 277.

³ Velkov, V. *Civitas Bessica Diniscorta in Moesia Inferior*. — In: *Studia in honorem Borisi Gerov*. S., 1990, S. 253—258.

⁴ Velkov, V. *Op. cit.*, S. 253, Anm. 2; S. 256, Anm. 17.

⁵ Velkov, V. *Op. cit.*, S. 253—255.

⁶ Velkov, V. *Op. cit.*, S. 256—257.

⁷ Detschew, D. *Die thrakischen Sprachreste*. 2. Aufl. Wien, 1976, S. 137—138, 492—494.

⁸ Detschew, D. *Op. cit.*, за Динис: S. 137: CIL 10, 3590; за Тарс: S. 493: CIL 6, 3601.